

Juozapo Scipiono architektūros užsakymai Serokomlioje

AISTĖ PALIUŠYTĖ

Kultūros, filosofijos ir meno institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08015 Vilnius

El. paštas: aistepal@gmail.com

Straipsnyje nagrinėjami Lydos seniūno Juozapo Scipiono (m. 1743) architektūros užsakymai Serokomlioje, Liublino vaivadijoje: rezidencijos, oficinų, bažnyčios ir kt. statybų 1738 m. sutartys. Atskleidžiamos šių projektų istorinės aplinkybės ir reikšmė giminės užsakymų istorijoje, taip pat jų ryšys su kitais XVIII a. I pusės LDK bajorų bei didikų statybų užsakymais.

Raktažodžiai: architektūros užsakymas, Juozapas Scipionas, Paolo Antonio Fontana, Christophas Göltzneris, Serokomlia, XVIII a.

LDK tradicinėje visuomenėje priklausomybė kilmingai ir turtingai šeimai, politinė ir ekonominė asmens galia grindė jo kultūrinės veiklos apimtį ir įtaką. Tad suprantama, jog iki šiol studijuojant LDK dailės užsakymų istoriją daugiausia domėtasi įtakingiausiomis šeimomis – Radvilomis, Sapiegomis, Pacais. Tačiau norint geriau pažinti LDK dailės užsakymų raidą, verta peržengti tiriamų reiškinių ribas ir pabandyti geriau pažinti tuos asmenis, kurių politinė įtaka nebuvo tokia ryški.

Italų kilmės LDK piliečių Scipionų (*Scipio del Campo*) giminė iki šiol buvo likusi tyrinėjimų paraštėse. Jos politinė galia ir turtai neprilygo įtakingiausiems didikams, nors keli Scipionai XVIII a. buvo aukšti valstybės pareigūnai – tai Smolensko kaštelionas Jonas (m. 1738), jo sūnus LDK rūmų maršalka, Lydos seniūnas Juozapas (m. 1743) ir pastalininkis Ignacas (1728–1791). Iki šiol šios giminės narių kultūrinė veikla nebuvo studijuota¹.

Duomenų apie Scipionų šeimos užsakymus išliko dokumentuose, saugomuose LVIA. Ypač reikšmingos yra 1738 m. sutartys, liudijančios Lydos seniūno, būsimo LDK rūmų maršalkos Juozapo Scipiono del Campo inicijuotas statybas XVIII a. 4-ajame dešimtmetyje Serokomlioje (Liublino vaivadija). Apie šį J. Scipiono statybos projektą iki šiol nebuvo žinoma. XVIII a. I pusės J. Scipiono statybų sutartys yra vertingos Serokomlios istorijos ir jos savininkų veiklos liudytojos, jos – vieninteliai tokie išsamūs XVIII a. I pusės giminės architektūros užsakymų šaltiniai. Šie dokumentai patvirtina tiesioginį kūrėjo ir užsakovo ryšį, paryškina pastarojo vaidmenį projektuojant pastatus. Minėtos sutartys yra vertingos kaip architektūros socialinio reguliavimo formas ir tradicijas liudijantys dokumentai.

XVIII a. LDK piliečiai dideles lėšas skirdavo statyboms savo valdose už valstybės ribų. XVIII a. 4-ojo dešimtmečio Serokomlios architektūros užsakymai – LDK piliečių veiklos Lenkijos Karalystėje pavyzdys. Tokie reiškiniai su LDK dailės ir kultūros istorija dažniausiai

¹ Kai kuriuos giminės narių fundacijų faktus žr.: *Polski słownik biograficzny* (toliau – *PSB*), Warszawa–Kraków, 1995, t. XXXVI/1, zes. 148. Pavieniai užsakymai nurodyti architektūros paminklams skirtose studijose, pavyzdžiui, Anatolio Kulagino knygoje: A. M. Кулагін, *Каталогия храмы на Беларуси: Энциклопедический даведник*, Минск, 2000, с. 171.

nebuvo siejami. Todėl publikacijos tikslas – atskleisti Serokomlios pastatų užsakymo istorines aplinkybes, projekto vietą tarp XVIII a. I pusės Scipionų dvaro dailės ir architektūros, taip pat parodyti šio reiškinių ryšį su LDK bajorų ir didikų meno užsakymų tradicija.

XVIII A. I P. SCIPIOŅŲ DAILĖS IR ARCHITEKTŪROS UŽSAKYMŲ YPATUMAI

Nuo XVIII a. 3-iojo dešimtmečio, Abiejų Tautų Respublikai atsigavus po Šiaurės karo, sustiprėjus didikų ir bajorijos ekonominei galiai, pradėta atstatinėti per karą apgriautus ir sunaikintus pastatus. Visame krašte gausėjo devocinių ir reprezentacinių meno užsakymų, iškilo daug naujų pastatų². Šie procesai paskatino vėlyvojo baroko, naujų jo krypčių raidą. Nemaža dalis tuometinių meno užsakymų nesiribojo lėšų skyrimu: vis daugiau LDK didikų ir bajorų išmanė apie dailę ir architektūrą, dalyvaudavo kuriant projektus. Piešiančių, projektuojančių, kolekcionuojančių, besidominčių menu tarp XVIII a. I pusės LDK didikų buvo ne vienas, kaip antai: Ona Kotryna Sanguškaitė Radvilienė, Mykolas Servacas Višnioveckis, Jonas Frydrichas Sapiega, Paulius Karolis Sanguška ir kt. Pavyzdžiu bajorams buvo ir valdovas – Augustas II Saksas, architektūros žinovas, daugelio statybos projektų iniciatorius³. Dailės ir architektūros išmanymas greta menui skirtų didelių lėšų XVIII a. įsitvirtino kaip vienas iš asmens išorinio prestižo požymių.

XVIII a. pirmaisiais dešimtmečiais Scipionai neišsiskyrė iš kitų pasiturinčių bajorų šeimų nei turto ar įtaka, nei meno užsakymais, nei dailės pomėgiais. Tuomet šios giminės nariai turėjo keletą dvarų. Pavyzdžiui, Lydos pavieto maršalka Kazimieras (m. 1733) valdė Bereškus, galbūt dalį Kaniūkų (*Koniuchy*, Valkavisko pav.), Sukurčius (*Sukurcze*, *Sukurcie*), Krupavą⁴. Smolensko kašteliono Jono Scipiono valdos buvo didesnės: jis paveldėjo Sukurčius, Ščučyneką (*Szczuczynek*) ir Blotnę (*Blotne* / Varanavą, *Woronów*, *Werenów*) Lydos paviete, iš motinos gavo Kaniūkus, turėjo ir kitų žemių⁵. XVIII a. pradžioje Scipionų turtas neprilygo įtakingiausioms šeimoms, pavyzdžiui, XVIII a. Nesvyžiaus Radviloms, Višnioveckiams ir kt.

Remdamiesi pirmiausiai Juozapo tėvo Jono ir dėdės Kazimiero Scipionų dvaro šaltinių duomenimis, galime teigti, jog šeimos nariai, kaip ir kiti bajorai, lėšomis parėmė nemažai vienuolynų ir bažnyčių. Pavyzdžiui, iki 1735 m. Smolensko kaštelionas Jonas Scipionas su šeima fundavo pijorų kolegiją ir vienuolyną Blotnėje (Varanave)⁶. 1737 m. Smolensko kaštelionas įpareigojo auksakalį Marciną Motowskį paauksuoti ir pasidabruoti Varanavo bažnyčios altorius⁷. Jonas Scipionas Kaniūkuose padėjo apgyvendinti dominikonus. Kazimieras parėmė Šiaulių misionierius, Slanimo jėzuitus, Gardino bernardinus ir kitas vienuolijas bei bažnyčias⁸.

² Apie LDK didikų fundacijas žr.: J. Urwanowicz, Kościelne fundacje magnackie w Wielkim Księstwie Litewskim w XVIII wieku, *Władza i prestiż: Magnateria Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku*, Białystok, 2003, s. 605–616.

³ J. Kowalczyk, Rezydencje późnobarokowe na Wołyniu, *Przegląd Wschodni*, 1997, t. 4, zesz. 1(13), s. 28.

⁴ Kazimieras Scipionas buvo Smolensko kašteliono Jono Scipiono brolis, jo visas turtas išvardytas 1720 12 18 Sukurčiuose parašytame testamente, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 26, l. 4v.; taip pat žr.: *PSB*, s. 84.

⁵ Kitas išvardytas Jono Scipiono valdas žr.: *PSB*, t. XXXVI/1, zesz. 148, s. 79–80.

⁶ *PSB*, t. XXXVI/1, zesz. 148, s. 80.

⁷ 1737 12 31 Ščučyneke pasirašyta Jono Scipiono sutartis su auksakaliu Martynu Motovskiu, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 633, l. 1.

⁸ Kazimiero Scipiono testamentas, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 26, l. 2–3. Kazimieras Scipionas taip pat parėmė Bereškų cerkvę; *ibid.*, l. 2v, 3. Jis prašė būti palaidotas pas Šiaulių misionierius arba Gardino bernardinus.

Be paramos Bažnyčiai, Scipionai, kaip ir kiti bajorai, skyrė lėšų ir dvaro reprezentacijai. Tai byloja, pavyzdžiui, kelios XVIII a. pradžios Kazimiero ir Jono Scipionų sutartys su amatininkais, Karaliaučiaus meistras. Jose smulkiai aprašyti užsakomi taikomosios dailės dirbiniai – karietos, apsiuvai⁹. Užsakovai reikalavo, kad daiktai būtų padaryti dailiai ir tvirtai iš kokybiškų ir madingų medžiagų, taikant puošnias detales. Taip pat siekta, kad daiktai atrodytų prabangiai¹⁰. Kazimiero ir Jono sutartyse nurodomi sektini pavyzdžiai – kitų kilmingųjų daiktai¹¹. Išsamios Scipionų sutartys liudija jų asmeninį suinteresuotumą kūriniais, taip pat šiems užsakovams būdingą dailių, madingų ir prabangių, tai yra reprezentatyvių, daiktų pomėgį.

Nors giminės nariai reikliai formulavo sutartis, tačiau jų poreikiai dailei tarp tuometinių bajorų nebuvo išskirtiniai. XVIII a. pradžioje šeima daugiausia ribojosi vienkartiniais užsakymais – pirkdavo prabangos daiktus (drabužius, vieną kitą paveikslą) Karaliaučiuje, Breslau (Vroclave)¹². Nėra žinių, kad XVIII a. pradžioje Scipionai būtų turėję nuolat išlaikomų menininkų ar būtų ruošę dailininkus ir amatininkus iš savo valdinių kaip įtakingiausi didikai, pavyzdžiui, Radvilos, Sapiegos, Sanguškos¹³. Amatininkus Scipionai samdė amatų centruose – Vilniuje, Slanime¹⁴. Įvairiuose šaltiniuose užfiksuotas iš kitų valdų atvykusių dailidžių dalyvavimas Scipionų statybose. Štai 1732 04 22 Merkinės seniūnas Antanas Kazimieras Sapiega rašė Lydos pavieto maršalkai Kazimierui Scipionui siunčias jam savo dailidę¹⁵.

Daugiausia Scipionų valdose dirbo vietinės kilmės – Respublikos – meistras. Kiek išsiskyrė Smolensko kašteliono Jono ryšys su architektu Fontana, tikriausiai Lenkijoje ir Lietuvoje XVIII a. I pusėje dirbusiu italu Giuseppe Giacomo (1676–1739) arba Paolo Antonio (1696–1765): 1731 m. minima architekto Fontanos 80 auksinų skola Jonui Scipionui. Deja, paliudijimų, kad šis architektas projektavo minėtam didikui, neišliko¹⁶.

Iš fragmentiškų šaltinių atkurti Scipionų dvaro dailės ir architektūros visumą yra sudėtinga. Skurdūs yra ir duomenys apie XVIII a. pradžios Scipionų rezidencijas. Giminės nariai turėjo namus Gardine¹⁷. Jonas Scipionas buvo įsigijęs mūrinį namą Vilniuje Savičiaus gatvėje¹⁸. Vis dėlto Scipionų, kaip ir kitų LDK bajorų, valdose turbūt vyravo medžio stati-

⁹ 1628 06 16 Karaliaučiaus meistro Michaelio Johanno Hamerle (Hamerlin) sutartis su Lydos maršalka Kazimieru Scipionu dėl karietos pagaminimo, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 6–6v; 1730 07 04 Karaliaučiaus meistro Johanno Jakobo Szwanfelderio sutartis su Smolensko kaštelionu Jonu Scipionu dėl karietos pagaminimo, *ibid.*, l. 8; 1737 06 16 Karaliaučiaus apsiuvininko Johanno Michaelio Exnerio sutartis su Jonu Scipionu, *ibid.*, l. 12.

¹⁰ Dekoratyviniai karietų rutulėliai iš vario turėjo būti lygiai nugludinti, kad primintų auksinius, ketinta taikyti ir tikras auksuotas detales, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 6.

¹¹ *Ibid.*, l. 8.

¹² Žr. Lydos pakamario, tikriausiai Kazimiero Scipiono (ėjo šias pareigas 1714–1721 m.), sąskaitas, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 1318, l. 53v; Kazimiero Scipiono testamentą, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 26, l. 4.

¹³ Kazimiero Scipiono dvariškiečiai išvardyti jo testamente, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 26, l. 6. Šaltiniais paliudytas tik ilgalais Scipionų kontaktas su kai kuriais amatininkais, kasdieninių daiktų gamintojais, žr. 1731 m. Jono Scipiono skolininkų sąrašą: *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 1321, l. 3v. Liudijimai apie dailininkų ir amatininkų apmokymus iš Scipionų valdinių yra vėlesni, iš Juozapo sūnaus Ignaco valdymo laikų.

¹⁴ Dailidė Pawełas Koladka (Kolędziński) atvyko iš Vilniaus (*LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 4), stalius ir drožėjas Johanas Arentas – iš Slanimo (*LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 674, l. 1).

¹⁵ *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 1577, l. 31–31v.

¹⁶ 1731 m. Jono Scipiono skolininkų sąrašas, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 1321, l. 4.

¹⁷ Apie XVII a. pab. Andrejaus Scipiono, Jono ir Kazimiero tėvo, namus Gardine, Vilniaus gatvėje, žr.: J. Gordziejew, *Societopografia Grodna w XVIII wieku*, Toruń, 2002, p. 225; *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 1185, l. 1.

¹⁸ Mūrinio namo Savičiaus gatvėje užstatymo dokumentai, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 1183, l. 1–8.

niai. Matyt, toks buvo iki 1731 m. Kazimierui Scipionui pastatytas namas Kaniūkuose¹⁹. Šiek tiek žinių liko apie medinio namo remontą Ščučyneke 1718 metais²⁰. Jį užsakė Smolensko kaštelionas Jonas Scipionas. 1718 04 05 sutartyje su Vilniaus dailide Pawełu Koladka (Kolędziński) namas apibūdintas kaip remontuotinas²¹. Meistras už 500 grašių ir ordinariją turėjo ištiesinti ir sutvirtinti sienas, naujai uždengti stogą, pataisyti ir pristatyti galeriją, nutiesti naujus laiptus į priebutį ir padailinti karnizus.

Išlikę duomenys apie Scipionų dvaro dailę ir architektūrą liudija, jog tarp giminės narių XVIII a. I pusėje vyravo tradiciniai meno užsakymai. Lėšos, skirtos meno kūriniams įsigyti, taip pat pastatams statyti, neišskyrė giminės iš daugumos tuometinių bajorų šeimų.

JUOZAPO SCIPIOŅO UŽSAKYMŲ PRIELAIDOS

Pasikeitimai XVIII a. giminės užsakymų istorijoje prasidėjo kartu su Lydos seniūno Juozapo Scipiono veikla. 1718 m. tėvas perleido jam karališkas valdas Gorne (Lydos pav.), 1735 m. – Kulbakų kaimą, o dar kitais metais – Borcianus ir Purscius. Mirus tėvui 1738 m. Juozapas paveldėjo Ščučyneką, Blotnę (Varanavą), Polubnikus, Sukurčius Lydos paviete, taip pat valdė Kaniūkus Valkavisko paviete. J. Scipionas itin praturtėjo 1728 m. vedęs Veroniką Firlejūtę, Kamenio kašteliono Andrejaus dukrą. Nuotaka atnešė Scipionams naujų žemių keliose Respublikos vaivadijose – Liublino (Dombrova, Firlejuvą, Kosminą) ir Rusios (Podgužės Kamenecą, Odžykonį ir Korčyną). Be to, po vedybų Juozapas gavo ir Makarovės seniūniją Podolėje, taip pat jurisdiką Liubline²².

Serokomlią, kaip ir kitas Liublino vaivadijos valdas, J. Scipionas tikriausiai įgijo susituokęs: žinoma, jog dalis Serokomlios kadaise priklausė Firlejams²³. Ankstyviausi duomenys apie Scipiono šeiminkavimą Serokomlije – 1732 m., tuomet J. Scipionas už 3600 auksinų išnuomavo Serokomlios žydams alaus daryklą su jam priklausančiais gretimais kaimais²⁴. Kaip vieną svarbiausių valdų Serokomlią Juozapas minėjo ir 1743 m. testamente, kuriame rašė suteikias privilegijų nuo gaisro nukentėjusiems miestelio gyventojams²⁵.

Juozapo veiklai įtakos galėjo turėti ne tik naujos žemės, padidinusios jo pajamas, bet ir valstybės centrinės valdžios siekis. Būdamas Lydos seniūnu jis jau nuo 3-iojo dešimtmečio pradžios bandė gauti LDK maršalkos vietą. 1738 m. sustiprino senatoriaus pareigų paieškas, o 1739 m. tapo rūmų maršalka.

Deja, apie politinės įtakos siekiančio J. Scipiono meno užsakymus žinome nedaug. Juozapas, kaip ir jo pirmtakai, sekė bajorų tradicija skirdamas paramą bažnyčioms.

¹⁹ Minimas 1731 11 18 Bereškuose surašytoje Kazimiero Scipiono ir staliaus bei drožėjo Johano Arento sutartyje, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 674, l. 1.

²⁰ 1718 04 05 Ščučyneke surašyta Vilniaus dailidės Pawełu Koladkos sutartis su Jonu Scipionu dėl namo restauravimo, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 2; tos pačios sutarties nuorašas, *ibid.*, l. 3; 1718 12 10 Pawełu Koladkos sutartis su Jonu Scipionu, *ibid.*, l. 4; l. 5.

²¹ *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 2–4.

²² *PSB*, t. XXXVI/1, zes. 148, s. 82. Juozapo Scipiono testamente minimas valdas žr.: *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 30, l. 7–9v; 11–13v.

²³ Juozapas valdė ją galbūt leno teisėmis, žr.: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego* (toliau – SG), Warszawa, 1889, t. X, s. 456. Kitais duomenimis, dalis valdų Serokomlije turėjo leno statusą (*PSB*, t. XXXVI/1, zes. 148, s. 78).

²⁴ 1732 06 10 Juozapo Scipiono, Mejerio Horšovičiaus ir Jokūbo Birkovičiaus sutartis Serokomlije, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 10–10v.

²⁵ *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 30, l. 12v.

Jis padidino užrašymus Kaniūkų dominikonų bažnyčiai ir vienuolynui. 1735 m. kartu su tėvais ir pirmąja žmona Veronika Firlejūte fundavo Blotnės (Varanavo) pijorų bažnyčią ir vienuolyną²⁶. 1742 m. su motina ir antrąja žmona Terese Barbora Radvilaite įsteigė Ščutine ligoninę ir pakvietė į ją gailėstingąsias seseris. Ščutine Scipionai taip pat fundavo pijorų mokyklą ir vaistinę²⁷. Duomenų apie Juozapo Scipiono pasaulietinės architektūros užsakyimus išliko nedaug. Jis statė namus Gardine: po Juozapo mirties buvo likusi 6000 auksinų šių statybų skola²⁸. Svarbiausias Scipiono sumanymas buvo ištaigingo rūmų ansamblio statyba naujai įgytoje Serokomlios valdoje. Prabangi rezidencija ir statybos privačiuose miestuose buvo laikoma vienu svarbiausių visuomeninio prestižo ženklų, neretai ir reikšmingu didiko tapatybės kriterijumi²⁹. Nemažai XVIII a. rezidencijų projektuotos senųjų giminės pilių teritorijose, pavyzdžiui, Radvilų – Olykoje, Nesvyžiuje, Palenkės Bialoje, Čartoriskių – Korecijoje, Višnioveckių – Vyšnivecijoje. Rūmai tvirtovėse beveik visada reiškė, kad savininkai buvo didikai, senos, kilmingos ir įtakingos giminės nariai. Galingos viduramžių pilies liekanas Odžykonyje J. Scipionas gavo po vedybų su Firlejūte, tačiau tvirtovė buvo itin apleista, be to, viena iš labiausiai nutolusių nuo jo tėvoninių valdų LDK.

J. Scipionas prabangius rūmus ketino pastatyti naujai įgytose valdose Liublino vaivadijoje, tarp jo žemių Rusios vaivadijoje ir LDK, greta Lenkijos ir LDK paribio. Jis planavo ansamblį, nesusietą su ankstesniais įtvirtinimais. Tokių daug statė XVIII a. didikai ir turtingi bajorai³⁰. Prabangios rezidencijos dažnai projektuotos privačiuose miestuose: čia statydinti ištiesi pastatų kompleksai, pavyzdžiui, Nesvyžiuje, Palenkės Bialoje, Slucke, taip pat privačiuose LDK didikų valdose Lenkijos Karalystėje, kaip antai Višnioveckių – Vyšnivecijoje. Miesto erdvė tiko rezidencijai kartu su sakraliniais ir kitais visuomeninės paskirties pastatais. Tokie ansambliai simbolizavo didiko rangą, tapo dar vienu jų socialinio išskirtinumo ženklu ir atskyrė juos nuo bajorų, kurie paprastai gyveno mediniuose dvareliuose užmiesčio valdų centruose.

XVIII a. pradžioje didikai aktyviai statė ir Liublino vaivadijoje, kuriai priklausė Scipiono Serokomlia. Miestelis buvo vos už keliasdešimt kilometrų nuo dviejų stambių rezidencijų – Palenkės Radzynio (į šiaurės rytus nuo Serokomlios; XVIII a. pradžioje kurį laiką buvo LDK pareigūnų Ščiukų valda) ir Liubartuvo (į pietryčius nuo Serokomlios, Sanguškų valda). Liubartuve rūmų rekonstrukcija pradėta dar 1722 metais.

Diduomenės aplinkoje susiformavę reprezentaciniai vaizdiniai ir artimi pavyzdžiai turėjo įtakos Scipiono statybų projektui.

²⁶ Anot A. Kulagino, Scipionai skyrė Varanavo pijorams 50 000 auksinų ir Lapacyznos palivarką Vilkanų kaime, žr.: A. M. Кулагин, op. cit., c. 171. Juozapo Scipiono testamente bažnyčia apibūdinta kaip medinė, joje užsakyta įrengti mūrinį laidojimų rūšį (LVIA, f. 598, ap. 1, b. 30, l. 11).

²⁷ PSB, t. XXXVI/1, zesz. 148, s. 83. Po Juozapo mirties liko 2533 auksinų ir 10 grašių skola už varpą Ščutino bažnyčiai, LVIA, f. 598, ap. 1, b. 1335, l. 21v.

²⁸ Ibid.

²⁹ A. Kersten, Warstwa magnacka – kryterium przynależności, *Magnateria polska jako warstwa społeczna*, red. W. Czaplinski, A. Kersten, Toruń, 1974, s. 11–12; H. Gmiterek, Kształtowanie się XVIII-wiecznego układu rezydencjalnego Feliksa Antoniego Łosia w Narolu, *Rezydencje w średniowieczu i czasach nowożytnych*, Warszawa, 2001, s. 94–101.

³⁰ E. Kręglewska-Foksowicz, Wielkopolskie rezydencje I. poł. XVIII w., *Sztuka I. poł. XVIII wieku*, Warszawa, 1981, s. 151–169; *Lietuvos architektūros istorija: Nuo XVII a. pradžios iki XIX a. vidurio*, V., 1994, t. 2, p. 165–177; J. Kowalczyk, op. cit., s. 25–73; J. Dygala, Rezydencje magnackie w Prusach Królewskich w XVIII wieku, *Rezydencje w średniowieczu i czasach nowożytnych*, Warszawa, 2001, s. 125–146.

SEROKOMLIOS STATYBŲ UŽSAKYMAI

Serokomlios architektūros ansamblio projektą Juozapas Scipionas 1738 m. užsakė Liubar-
tuvo rezidencijos ir bažnyčių architektui, iš Komo (Como) provincijos kilusiam italui Paolo
Antoni Fontanai – vienam garsiausių ir produktyviausių XVIII a. projektuotojų Liublino
vaivadijoje, Chelmo žemėje ir Voluinėje³¹. 1723 m. jis iš Italijos atvyko į Abiejų Tautų Res-
publiką. Nuo 1726 m. tarpininkaujant Giuseppe’i Giacomo Fontanai, Paolo pradėjo dirbti
LDK didžiojo maršalkos Pauliaus Karolio Sanguškos dvare ir pasiliko jame iki didiko
mirties gaudamas nuolatinę dvaro architekto algą³². Vėliau jis tęsė darbą Sanguškos našlės
Barboros Uršulės dvare. P. A. Fontana taip pat projektavo Sanguškų giminėms ir bičiu-
liams – Višnioveckiams, Radviloms, Sapiegoms, daugiausia statė jų funduotas bažnyčias.
P. A. Fontanos kūriniuose atsiskleidė Lombardijos ir Pjemonto vėlyvojo baroko tradicija,
turėjusi įtakos Abiejų Tautų Respublikos architektūros raidai³³.

1738 m. Serokomlios projektas buvo vienas ankstyvesnių P. A. Fontanos darbų Res-
publikoje. Prieš tai jis suprojektavo tik Sanguškos rūmus Kolbušovoje (1728 m., neišliko),
perstatinėjo Liubar-
tuvo rezidenciją (1728–1730), ten pat suprojektavo kelias bažnyčias –
Šv. Onos parapinę ir Šv. Lauryno kartu su kapucinų vienuolynu³⁴. J. Scipiono užsakymui
galėjo turėti įtakos ryšiai su Višnioveckiais: ypač artimas jam buvo Mykolas Servacas, kurį
LDK rūmų maršalka testamente įvardijo kaip savo vaikų globėją³⁵. Žinoma, jog Višnioveckis
dar anksčiau, 1729 m., iš Sanguškos yra gavęs tikriausiai P. A. Fontanos atliktus Kremenecio
jėzuitų bažnyčios projektus³⁶. Svarbūs Juozapo pasirinkimui galėjo būti ir jau minėti tėvo
ryšiai su vienu iš Fontanų – Paolo Antoni arba Giuseppe Giacomo³⁷. Šiaip ar taip Juozapas
Scipionas buvo vienas iš ankstyviausių P. A. Fontanų pasamdžiusių LDK kilmingųjų.

Užsakymą P. A. Fontanai galėjo lemti ne tik architekto rangas ir vieta Sanguškos dvare,
J. Scipiono ryšiai su Višnioveckiais ir kitais didikais, ankstesni giminės ryšiai su Fontano-
mis, bet ir architekto gyvenamoji vieta³⁸. Vykdydamas užsakymą Serokomlijoje architektas

³¹ Paolo Antonio Fontana g. 1696 10 28 Castello di Valsolda, m. 1765 03 17 Iziaslave, žr.: *PSB*, Kraków, 1948, t. VII, zes. 1–5, s. 60; *Allgemeines Künstler-Lexikon* (toliau – *AKL*), Bd. 42, München–Leipzig, 2004, S. 176–177 (papildoma bibliografija); apie Paolo Antonio Fontaną taip pat žr.: A. Betlej, *Kościół Jezuitów w Krzemieńcu, Studia nad sztuką renesansu i baroku*, Lublin, 2000, s. 193–207; A. Betlej, *Paweł Giżycki SJ, architekt polski XVIII wieku*, Kraków, 2003; J. Skrabski, *Problematyka artystyczna kościoła Misjonarzy w Zasławiu, Sztuka kresów wschodnich*, Kraków, 2003, t. 5, s. 85–98.

³² *AKL*, Bd. 42, S. 123.

³³ A. Miłobędzki, *Główne nurty i zjawiska w architekturze polskiej I ćw. XVIII w., Sztuka 1 pol. XVIII wieku*, Warszawa, 1981, s. 63; J. Putkowska, *Kształtowanie przestrzeni w architekturze I pol. XVIII w., ibid.*, s. 79.

³⁴ 1733 m. Paolo Antonio Fontana lankėsi Lukuve netoli Serokomlios, kur tarėsi su architektu Antoni Solari dėl naujos pijorų bažnyčios projekto, žr.: F. Krupiński, *Pijarzy w Łukowie, Pamiętnik Religijno-Moralny, Seria Druga*, Warszawa, 1859, t. 4, Rok 19, Nr 11, s. 535–536 (Wojciecho Boberskio informacija).

³⁵ *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 30, l. 11v. J. Scipiono bičiulystę su įtakingiausiomis LDK didikų šeimomis liudija ir dar keli jo testamente įvardyti globėjai: Vilniaus kaštelionas ir LDK lauko etmonas Mykolas Kazimieras Radvila, Naugarduko vaivada Mikalojus Faustinas Radvila, Vilniaus vyskupas Mykolas Zenkevičius (*LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 30, l. 11v). 1740 m. po pirmosios žmonos mirties Juozapas Scipionas susituokė su Terese Barbora Radvilaite, Naugarduko vaivados Mikalojaus Faustino Radvilos dukra.

³⁶ A. Betlej, *Kościół Jezuitów w Krzemieńcu*, s. 197.

³⁷ Giuseppe Giacomo Fontana tarpininkavo Paolo Antonio patenkant į Sanguškos dvarą, *AKL*, Bd. 42, S. 123.

³⁸ 1737–1745 m. P. A. Fontana gyveno Liubar-
tuve, palivarke Kamenska (Kamieńska) gatvėje: J. Winiewicz, *Biografia i działalność Pawła Fontany w świetle rachunków dworu Sanguszków, Buletyn Historii Sztuki*, 1987, Nr 3/4, s. 323.

tebedirbo Sanguškos dvare ir vis dar gyveno Liubartuve, vos už keliasdešimt kilometrų nuo Serokomlios, tad galėjo joje nuolat prižiūrėti statybas, kaip to reikalavo jam patikėtos ne tik projektuotojo, bet ir statybų organizatoriaus pareigos.

Liubartuve ir Serokomlioje užduotys architektui buvo panašios. Sanguškų Liubartuve projektuoti kelių funkcijų pastatai – ryškūs vietovės akcentai: perstatinėta rezidencija, projektuotos bažnyčios. Nors atskiri Serokomlios pastatai buvo įkainoti šiek tiek mažiau nei Liubartuvo, pavyzdžiui, tenykštės pijorų bažnyčios statyboms skirta 40 000 auksinų, o Serokomlios – 20 000³⁹, tačiau bendra Scipiono ansambliui skirta suma buvo didelė – 66 000 auksinų beveik už viską, išskyrus medžiagas. Ši statybų investicija yra didžiausia iš kol kas žinomų XVIII a. I pusės Scipionų užsakymų.

Serokomlios rezidencijos ir bažnyčios projektas – XVIII a. ansamblio, vėlyvojo baroko rezidencijos ir su ja susietų pastatų pavyzdys. Sutartyje su P. A. Fontana numatytas ansamblis su rūmais, bažnyčia, oficinomis ir ūkiniais pastatais⁴⁰. Detalai aptariamose oficinose, kurių reikšmė ir reprezentatyvumas XVIII a. tolydžio augo: pagal vėlyvojo baroko madą jos turėjo būti erdvios, skirtos gausėjančiam dvarui ir svečiams. Serokomlios oficinose numatytos bibliotekos ir išdinių patalpos⁴¹. Rūmus turėjo supti sodai – būtina baroko rezidencijos dalis, keli kiemai ir pastatus jungianti galerija. Iš sutarties matyti, jog projektuoti didžiulio mastelio statiniai, tikrai reprezentatyvus ansamblis, kompoziciškai susiejęs pasaulietinės ir sakralinės paskirties pastatus.

Sutartis su P. A. Fontana, palyginus su vyraujančiomis XVIII a. LDK architektų sutartimis, yra labai išsami (žr. priedą). Prieš sudarant sutartį tradiciškai parengtas ir suderintas statybų projektas, planų ir fasadų brėžiniai: jie minimi sutartyje. Tekste aptartos ne tik darbų organizavimo, apmokėjimo detalės, statinių ir jų patalpų funkcijos, kurias paprastai numatydavo užsakovas, bet ir neįprastai daug kalbama apie pastatų kompoziciją, minint būtinybę projektuoti pagal architektūros taisykles. Sutartis liudija planuotus sudėtingus erdvinis ansamblio pastatų santykius ir kompozicijos vienovės siekimą, taikant ašinę simetriją, derinant kompozicijos dalis, siekiant darnių proporcijų, kartojant piliastų motyvus ir kitus klasikinės architektūros elementus, taip pat išskiriant ryškias dominantes (vartai, bažnyčios kupolai), galiausiai pabrėžiant pastatų ryšį juos jungiančiais aptvairais. Keliskart minima, kad pastatų formos turi būti madingos ir naujos, kai kur puoštos dailiomis dekoratyvinėmis detalėmis. Rūmų siluetas, paįvairintas paviljonais, turėjo įgauti dinamišką pavidalą, laužytų linijų kontūrą, kaip daugelyje tuometinių italų-prancūzų kilmės rezidencijų. Numatyti ir madingi prancūzų kilmės mansardiniai stogai. Be to, jau iki sutarties suderintus paruošiamuosius brėžinius nutarta kiek pakeisti – praplatinti rūmų fasadus siekiant sustiprinti rezidencijos erdvumo ir reprezentatyvumo įspūdį. Greta stovėjusioje bažnyčioje numatytos skliautuotos kupolinės erdvės, kontrastingi tūriai, stambesni ir smulkesni, būdingi vėlyvojo baroko sakralinei architektūrai.

Sutartyje pastatų kompozicija aprašyta vartojant klasikinės architektūros terminus ir įvardijant jos motyvus. Tai išskirtinis šio dokumento požymis, nes didelė dalis XVIII a. LDK sutarčių buvo bendro pobūdžio, neišsamios, sudaromos nevartojant specialiųjų terminų, orientuojantis į konkrečius pavyzdžius ir taikant kasdieninę kalbą. Šis dokumentas

³⁹ Ibid., s. 323–331.

⁴⁰ 1738 12 17 Juozapo Scipiono sutartis su dailide Christophu Göltzneriu, *LVIA*, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 17.

⁴¹ J. Kowalczyk, op. cit., s. 34.

yra pagrįstas dviejų subjektų susitarimu, tad jam įtakos galėjo turėti ir architektas, mokėsis gimtojoje Šiaurės Italijoje ir turbūt gerai žinojęs ten įsitvirtinusių klasikinį sutarčių žodyną. Tačiau dokumentas apibūdina ir užsakovą, jo išsilavinimą ir gebėjimą suprasti specializuotą architektūros kalbą, taip pat didiko suinteresuotumą vykdomo projekto kompozicija. Sutarties turinys atskleidžia siekį sukurti reprezentatyvų vientisą ansamblį, turintį daug XVIII a. I pusėje madingų vėlyvojo baroko rezidencinės architektūros motyvų.

Tais pačiais metais dailidei Christophui Göltzneriui užsakyta greta dvaro pastatyti ir medinį visuomeninės paskirties pastatą, sutartyje vadinamą rotušę (žr. priedą). Statinys, kurio kompozicija sieta su rūmų ansambliu, turėjo iškilti greta jo, atgręžtas į dvaro pusę. Šis medinis namas tikriausiai turėjo būti administracinės ir užvažiuojamųjų namų paskirties⁴². Jame planuotos gyvenamosios patalpos, smuklė, greta – arklidės. Dokumente nurodyti pastato matmenys, smulkiai aptartos medinės statinio konstrukcijos, jų dalių apdorojimo būdai, tačiau ir čia pageidauta proporcijų, dalių bei madingų detalių.

Trūksta duomenų apie projektų įgyvendinimą. P. A. Fontanos ir J. Scipiono sutartyje rezidencijos, oficinų ir bažnyčios statyboms numatyti šešeri metai, kiekvienais metais keturiomis dalimis architektui turėjo būti išmokama po 11 000 auksinų, kurių dalį jis turėjo skirti darbų vykdytojams samdyti. Jei darbas vyktų lėčiau, tada pagal sutartį mokėjimus ketinta atidėti. Statybos vykdytos ketverius metus, iki 1742 m. balandžio⁴³. Pagal P. A. Fontanos parašus po sutartimi, patvirtinančius nuo 1738 iki 1742 m. balandžio 9 d. gautas lėšas, galima spręsti, jog darbai iš tiesų vyko ne taip sparčiai, kaip planuota. Architektas kasmet atsiimdavo dalį suderėtos sumos, tačiau mokėjimai atsiliko nuo sutartyje numatytų. Nuo 1738 iki 1742 m. balandžio P. A. Fontana šešiomis dalimis atsiėmė 9500 auksinų, beveik trečdalį iki to laiko ketintos išmokėti sumos, tai yra mažiau nei įkainotas bet kuris iš sutartyje įvardytų objektų. Taigi nė vienas iš projektuotų pastatų tikriausiai nebuvo baigtas. Sunku pasakyti, kas vilkino statybas. Galbūt užsakovas turėjo finansinių ar kitų problemų, dėl kurių nepavyko laiku atgabenti statybinių medžiagų (tai numatyta ir sutartyje). Taip pat pažymėtina, jog testamente J. Scipionas pavedė paveldėtojams po jo mirties apmokėti 80 000 auksinų viršijančias skolas ir tai tik patvirtina didiko finansinius sunkumus. Tikėtina, kad lemiamos įtakos galėjo turėti ir užsakovo liga. 1743 m. gegužės 28 d. testamente J. Scipionas teigė esąs palaužtas sunkios ir ilgos ligos⁴⁴. Tais pačiais 1743 m. LDK rūmų maršalka mirė⁴⁵.

Tolesnė Serokomlios pastatų istorija yra itin fragmentiška. Serokomlią paveldėjo Juozapo sūnus Ignacas, jo nuosavybės teises į tas miestelio dalis, kurios iki tol turėjo leno valdų statusą, 1775 m. patvirtino seimas⁴⁶. Istoriografijoje taip pat teigiama, kad Ignacas Scipionas pastatė rūmus už miesto paupyje⁴⁷. Pirmųjų rūmų lokalizacija sutartyje nebuvo nurodyta, galbūt naujoji rezidencija mūryta Juozapo Scipiono užsakytos ir pradėtos statyti vietoje. Trūksta šaltinių apie naująjį pastatą, išliko tik skurdūs paliudijimai. 1753 m. Serokomlijoje galbūt vykdytas statybas byloja lapkričio 23 d. pasirašyta sutartis su plytininku

⁴² Miestelio steigimo privilegiją Serokomlia gavo apie 1540 m. žr.: SG, t. X, s. 456. Nežinoma, kad miestelis Abiejų Tautų Respublikos laikotarpiu būtų gavęs Magdeburgo teises. Taigi sutartyje minima rotušė turbūt nebuvo savivaldos pastatas. Rotušė vadintas ir pastatas Slomiany Ryneke (Liublino dalis, dokumente J. Scipiono vadinama „mano miestu“). Jį kartu su alaus darykla Lydos seniūnas Juozapas Scipionas 1732 06 06 išnuomojo žydams (LVIA, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 11).

⁴³ Žr. Fontanos patvirtinimus apie gautas sumas po sutartimi, LVIA, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 15v.

⁴⁴ LVIA, f. 598, ap. 1, b.30, l. 11.

⁴⁵ LVIA, f. 598, ap. 1, b.30, l. 12.

⁴⁶ PSB, t. XXXVI/1, zesz. 148, s. 78.

⁴⁷ SG, t. X, s. 456. Ignaco rūmų pastatas neišliko, jis sugriautas XIX a. Scipionų giminei nuskurdus ir netekus valdos.

Janu Pernou (Pernow), įpareigojanti pagaminti didelį kiekį čerpių stogams dengti⁴⁸. 1755 m. rūmai jau įrenginėti: lapkričio 24 d. pasirašyta sutartis su šaltkalviu Janu Malinowskium, kuris įsipareigojo padirbti prancūziškas durų spynas, langų apkaustus ir kt.⁴⁹ 1756 07 12 Serokomlije su staliais Johannu Gottfriedu Fateriu ir Kryštofu Rachariu sudaryta sutartis pagaminti duris⁵⁰. Pastarąjį dokumentą pirmiausia pasirašė Janas Fontani, o greta ir J. G. Fateris. J. Fontani parašas po šia sutartimi neatsitiktinis, jis gali reikšti ypatingą asmens vietą dvare. Sutartis kartu su darbą vykdančiais meistras neretai signuodavo darbų organizatorius – architektas. Galima spėti, jog amatininkų darbus rezidencijoje kontroliavo būtent J. Fontani, galbūt tapatintinas su architektu, geometru ir inžinieriumi Janu Kanty Fontana (1731–1800), architektų dinastijos, dirbusios Lenkijoje ir LDK, nariu⁵¹. 1756 10 10 pasirašyta sutartis su liejiku Janu Michału Kronu (*mayster konsztu hutnickiego*), turėjusiu parūpinti stiklo Serokomlios rūmams⁵². 1760 m. Serokomlije buvo pastatyta ir bažnyčia, kurią galbūt fundavo I. Scipionas⁵³.

Šaltiniuose įvardyti smulkūs Serokomlios rūmų įrengimo darbai nepaaiškina, koks buvo Ignaco statybų ryšys su J. Scipiono inicijuotais projektais. Nors tarp Ignaco samdytų meistrų tikriausiai figūruoja architektas Janas Fontana, šis faktas nepaneigia galimybės, jog Ignacui statant rūmus galėjo būti taikytas ir tėvo laikais parengtas P. A. Fontanos projektas. Kita vertus, jokių tai patvirtinančių duomenų taip pat neišliko.

Taigi pateikti istoriniai šaltiniai paliudija Juozapo Scipiono ir aukšto rango architekto italo Paolo Antonio Fontanos ryšius. Jų sutartimi Serokomlios pastatų kompozicija buvo reglamentuota pagal tuometinius LDK didikų rūmų grožio ir funkcionalumo poreikius. Rūmai ir gretimi pastatai turėjo įgauti madingus vėlyvojo baroko pavidalus.

Serokomlios pastatų ansamblio sumanymas turbūt buvo stambiausias Juozapo Scipiono statybos projektas, pradėtas įgyvendinti tuomet, kai su naujomis valdomis padidėjus pajamoms tuometinis Lydos seniūnas siekė LDK centrinės valdžios pareigų. Užsakymas aukšto rango architektui, statyboms skirtos didžiulės lėšos, didikų tradicijos pavyzdžiu projektuotas vientisas pastatų ansamblis atskleidžia J. Scipiono siekį prilygti įtakingiausiems aukštuomenės sluoksniams. J. Scipiono inicijuotas statybas Serokomlije galima vertinti kaip vieną ambicingiausių XVIII a. I pusės projektų įtakos siekiančios giminės istorijoje.

⁴⁸ LVIA, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 24.

⁴⁹ „...robota mosiężna, aby dobrze odlewana była, tudzież gładko wyrobiona“. Taip pat užsakyti vyriai durims, apkaustai langams: „fasonem dawniejszym jak już robił do czterech okien“ (LVIA, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 38). Be to, detalizuoti darbai šeimnininko kambaryje: „w pokoju JW. Jmć Dobrodzieja przy niszej cztery drzwi, które w lamberią otwierać się będą tak, że okuć powinien, to jest zamki z esami mosiężnemi być mają, zawiasy francuskie żelazne z gałkami mosiężnemi“ (LVIA, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 38v).

⁵⁰ LVIA, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 45.

⁵¹ Janas Fontana – jauniausias Giuseppe's Giacomo Fontanos sūnus (AKL, Bd. 42, S. 123). Pirmą kartą minimas kaip karaliaus pilies burggrafas 1764 metais. Jei Serokomlije pasirašiusįjį tapatinti su pastaruoju Fontana, tai būtų ankstyviausias jo profesinės veiklos paminėjimas.

⁵² LVIA, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 46.

⁵³ PSB, t. XXXVI/1, zes. 148, s. 78.

Priedas

Priedo tekstai parengti pagal lenkišką istorinių šaltinių leidimo instrukciją (*Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych...*⁵⁴. Mažosiomis raidėmis virš teksto (a^{-a}, b^{-b} ir t. t.) pažymėtos pabrauktos dokumento vietos. Publikuojant šaltinį, išlaikomos santrumpos J. W. – jaśnie wielmożny, Jmć – jego miłość (jegomość). Vertime vartojama santrumpa JM – Jo Malonybė.

1. Lydos seniūno Juozapo de Campo Scipiono ir architekto Paolo Fontanos sutartis, sudaryta 1738 02 22 Serokomlijoje, *LVIA*, f. 598, ap.1, b.195, l. 13–15v. Dokumento originalas su antspaudu ir parašais.

Między J.W. Jmć Panem Józefem de Campo Scypionem, lidzkiem, mukarowskim starostą, z jednej, a Jmcią Panem Pawłem Fontaną, architektem, z drugiej strony stanęło pewne postanowienie w ten niżej opisany sposób. Iż J.W. Jmć Pan starosta lidzki, mając intencją wystawić w dobrach swoich Serakomli kościół, pałac, oficyny, stajnie ze wszytkiem atynencjami, dyrekcją i egzekucją tej całej fabryki zdaje zupełnie na Jmć Pana Pawła Fontanę, architekta, który się swojej strony obliguje fundamenta na kościół swemi ludźmi wykopać tak głęboko, jak według natury gruntu oraz dla mocy i trwałości struktury, najgłębiej i najgruntowniej, będzie potrzeba. Tenże kościół według abrysu planty i elewacji wymurować, kopułę według reguł doskonałej architektury wywieść z latarnią i krzyżem, na czterech kaplicach tegoż kościoła kopułki mniejsze z latarniami, alias sygnaturkami, i krzyżami na wierzchu wystawić tak, żeby pomienione cztery mniejsze kopułki krom latarni przynamniej łokciem jednym szczyt dachu kościelnego przewyższały. Kościół dachówką, kopuły blachą nakryć, wewnątrz i zewnątrz potynkować i pobielić, okna wszytkie z jak najpiękniejszego i najbielszego szkła gdańskiego z ramami dębowemi, także drzwi dębowe swoim kosztem i rzemieślnikiem porobić robotą jak najmocniejszą i jak najpiękniejszą, oków wszytek do drzwi principalnych piękny pobielany, do drugich ordynaryjny dać, facjaty ze czterech stron według abrysu adornować, posadzkę dać z cegły szerokiej kwadratowej, wschody pod dach w tych miejscach, jak są naznaczone, i wszytkie insze do tegoż kościoła atynencje sporządzić.

^a2do.^a Obliguje się tenże Jmć Pan Fontana wystawić pałac, fundamenta i piwnice swemi ludźmi wykopać, mezaniny pod pałacem całym sklepione, do schowania czyli pomieszkania ludziom zgodne, a pod mezaninami pod północną, to jest tylną stroną pałacu, piwnice jak najgłębsze cztery, to jest pod salą i pod całą tą stroną ku wschodowi aż do rogu, wymurować. Mury magistralne jak najgruntowniejsze, insze wszytkie według proporcji. Drzwi, ramy, okiennice ze środka, futra do okien modne, także drzwi do całego pałacu dębowe jak najpiękniejszą stolarską robotą, okna do całego pałacu z wielkich i pięknych taflów, w drzewo jak najpiękniejszą robotą oprawne, a od północnej strony drugie okna zimowe, w olów oprawne, sufity jak najtrwalsze i jak najmocniejsze, gładkie, z grzymsem pięknym dokoła. We wszytkich pokojach i gabinetach, i sali podłogę najpiękniejszą robotą w ciegiełkę, a w garderobach sosnową gładką, kominy piękną, a w każdym pokoju inszą inwencją, gustem dobrym i proporcją wystawić, nad dach wywieść i potynkować. Sień i salę, także pawilony na czterech rogach o dwóch rzędach okien na kształt dwoistej kontygnacji wynieść, ^bfacjatę przednią^b pięć okien wierzchnych, kolumnami sześcią ordynis jonici, frontonem z armaturą, ^cfacjatę tylną inszym^c według proporcji i reguł architektury sposobem, pawilony poboczne u przedniej facjaty, każdy trzema oknami wierzchnemi, salą także trzema oknami wierzchnemi, dwa pawilony tylne, każdy dwoma oknami wierzchnemi, okna zaś wszytkie i drzwi przyzwoitemi na wierzchu i na spodzie dekoracjami adornować. Gzyms, alias cornicem, koło całego pałacu jak najozdobniej obwieść, nad sufitami połap, na poddaszu posadzkę z cegły szerokiej i dymniki, alias okna, według liczby i proporcji okien spodnich nad gankami, alias kurytarzami, tudzież nad galeriami i garderobami wszytkiem sklepienie warowne dać. Salę jak najpiękniejszym sufitem ze środka przyzdobić. Oków wszelki, zamki, zawiasy i

⁵⁴ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, pod. red. K. Lepszego, Wrocław, 1953.

wszystkie insze od żelaza należytości według jak najnowszej mody robotą jak najpiękniejszą, czyli pobielaną, czyli polerowaną, jaka lepsza i modniejsza będzie, do drzwi, okien i okiennic sporządzić. Wschody, gdzie potrzeba, tak na dół do mezanin i piwnic, jako i na poddasze, przestronne i wygodne podawać.

^d3tio.^d Obowiązuje się Jmć Pan Fontana oficyny po obydwóch stronach pałacu według wymiaru i abrysu tak planty, jako i elewacji wystawić, ziemie na fundamenta swemi ludźmi i kosztem swoim kopać ^ei na wyrównanie dziedzińca, jako i fundamentów pałacu wywozić^e, mury fundamentalne od fundamentów w górę wywieść, połap gładki piękny z tarcic sosnowych, dach łomany francuski ala mansarde jako i na pałacu z facjatami pośrodku, i po końcach obydwóch oficyn, na poddaszu podłogę z cegły szerokiej na skarbcu większym, skarbczyku mniejszym, bibliotece i pokoiku małym przy tejże bibliotece, tudzież na kuchni, piekarni i gankach, albo corridorach, także nad gankiem, do kościoła prowadzącym, sklepienie gruntowne dać, okna z pięknego szkła gdańskiego, kosztem i rzemieślnikiem swoim w ołów oprawne, ramy dębowe, drzwi sosnowe piękną robotą stolarską, tylko w skarbcach obydwóch, bibliotece dębowe, ale piękną i gładką robotą.

^f4to.^f Tenże Pan Fontana obliguje się wymurować stajnie z wozownicami i masztarniami według abrysu, z dachem, oknami, dymnikami i wywiedzeniem kominów jako i w oficynach, z podłogą, połapem, wrotami, drzwiami, przegrodami i wszystkimi należytościami, z murem w pilastry tak około kościoła, jako też koło oficyn i dziedzińca, według abrysu, ^gz doprowadzeniem muru od rogu pałacu do rogu muru kościelnego,^g z wrotami princypalnemi w pilastry, wrotami do ogrodu i do inszych dziedzińców, gdzie tylko potrzeba. Jednym słowem, obliguje się Jmć Pan Fontana całą tę fabrykę jak najgruntowniej do mocy i trwałości i jak najpiękniejszą architekturą i symetrią, i proporcją wystawić, z wytynkowaniem wewnątrz i zewnątrz, i doskonale zakończyć z zamknięciem i zawarciem wszelkim, gdzie tylko potrzeba, we sześciu leciech od pierwszego maja roku terażniejszego tysiąc siedmsetnego trzydziestego ósmego nieprzerwanie po sobie następujących, mularzami, cieślami, stolarzami, ślusarzami, szklarzami i wszelkimi inszemi rzemieślnikami, swoim kosztem zaciągnionemi i przez siebie płaconemi, szkłem, ołowiem i okowem wszelkim, swoim kosztem sporządzonym, a to za sumę sześćdziesiąt sześć tysięcy złotych polskich, która to suma na podział tak się rachuje: za wystawienie kościoła ze wszystkim, co do niego należy, dwadzieścia tysięcy złotych polskich, za wystawienie pałacu ze wszystkim także dwadzieścia tysięcy złotych, za wystawienie obydwóch oficyn z gankiem, do kościoła prowadzącym, szesnaście tysięcy złotych polskich, za wymurowanie stajen i za wszelkie insze mury koło dziedzińców dziesięć tysięcy złotych polskich, którą to sumę J.W. Jmć Pan starosta lidzki w tychże sześciu leciech, w każdym roku po jedenaście tysięcy, zapłacić ma czterma ratami, to jest pierwszą ratę w roku terażniejszym tysiącnym siedmsetnym trzydziestym ósmym dnia piętnastego maja z[łotych] dwa tysiące siedmset pięćdziesiąt, drugą takąż ratę dnia piętnastego miesiąca sierpnia w tymże roku, trzecią ratę dnia piętnastego nowembra, czwartą dnia piętnastego februari w roku tysiąc siedmsetnym trzydziestym dziewiątym i tak w inszych następujących leciech podobnym sposobem i na tychże terminach także raty mają być płacone, to jednak warując, iż jeśliby dla defektu materiałów mury ad proportionem rat awansować tak prędko nie mogły, tedy i raty tejże prolongacji podlegać mają tak jednak, żeby iuxta distincta każdej struktury ut supra quantitatem po zakończeniu jej dochodziła satysfakcja. Przy tym obliguje się J.W. Jmć Pan starosta materii wszelkiej dostatecznie dodawać i na plac wystawić, jako to cegły, wapna, piasku, wody, dachówki, drzewa, tarcic, tak dębowych, jak i sosnowych, łat, blachy, ankrów, goździ do łat i sufitów i ćwieków pobielanych do blachy, krat do piwnicy, miezanin, skarbców, biblioteki – wszystkiego według potrzeby dodać.

Ta wszystka fabryka ma być wystawiona według abrysów planty i elewacji, rękami obydwóch stron podpisanych, do których to abrysów to się dodaje: ^hprimo, aby facjata przednia pałacu na pięć okien dolnych a pięć górnych^h rozszerzona była; ⁱ2do, aby wozownie trochę wysunione były do równości z linią murówⁱ koło cmentarza i podobnym kształtem dla symetrii zakończone; ^j3tio, aby dziedzińiec stajenny tyle był rozszerzony, żeby środek^j stajni naprzeciwko ganku przypadał; ^k4tio, aby na dziedzińiec tylny^k, co za oficyną kuchenną, ^li na drugi dziedzińczyk^k, co między pałacem a kościołem, były wrota do wjazdu; ^m5to, aby w tylnych pawilonach pałacu było tylko po dwa okna, jedno w samym środku galerii, drugie w samym środku gabinetu^m, a trzecie, fałszywe okno, żeby było zagubione; ⁿ6to, aby w jednej mezaninie narożnejⁿ, która jest między północą i zachodem, była lodownia.

Že zaś wapno, które się w Lublinie robi, trudne jest do sprowadzenia, °więc deklaruje Jmć Pan Fontana przyłożyć swego starania, aby gdzie nad Wieprzem kamień° wapienny wynalazłszy, statkiem go pod Kock sprowadził kosztem J.W. Jmć Pana starosty, tylko aplikację swoją i dozór przyłożyć. Obiecuje °przy tym tenże Jmć Pan Fontana mieć dozór cegielni, aby robota jak najspieszniej szła, i cegle dobrej miary i jak najlepiej wypalono, także aby w każdy piec cegły kilka tysięcy dachówki włożono i materii dobrej, w czym jeśliby strycharz był zawodny albo się chciał oddalić, Jmć Pan Fontana inszego dobrego majstra prokurować z takim jak dla siebie awantażem deklaruje°. Krzyże i gałki do kościoła ma sam dać J.W. Jmć Pan starosta, także i gips, i jeśliby co pięknej sztukatorii chciał mieć J.W. Jmć Pan starosta, tedy sztukatorowi sam płacić ma, tylko Jmć Pan Fontana staranie swoje w sprowadzeniu go i uczynieniu kontraktu z awantażem obiecuje, też się i względem malarza ma rozumieć. Działo się w Serokomli dnia 22 februari roku tysięcznego siedmsetnego trzydziestego ósmego.

Józef de Campo Scipio, lidzki, mukarowski starosta

Paole Fontana, archi [...]

Vertimas

1. Tarp Śviesiausiojo Kilnybės JM pono Juozapo Scipiono de Campo, Lydos, Makarovės seniūno⁵⁵, iš vie nos pusės ir JM pono Pauliaus Fontanos, architekto, iš kitos sudaryta ši toliau aprašyta sutartis. JM ponas Lydos seniūnas, ketindamas pastatyti savo Serokomlios valdose bažnyčią, rūmus, ofcinas, arklides su visais priklausiniais, vadovavimą visoms statyboms ir jų vykdymą visiškai patiki JM ponui architektui Pauliui Fontanai, kuris savo ruožtu įsipareigoja bažnyčios pamatus kartu su savo žmonėmis iškasti taip giliai, kiek reikia pagal grunto ypatumus, taip pat pastato tvirtumui ir patvarumui, t. y. kuo giliai ir kuo tvirčiau. Šią bažnyčią sumūryti pagal plano ir fasado brėžinį, kupolą su žibintu ir kryžiumi suskliausti pagal tobulos architektūros taisykles. Virš šios bažnyčios keturių koplyčių pastatyti mažesnius kupoliukus su žibintais, arba varpinėlėmis, ir kryžiais taip, kad tie keturi mažesni kupoliukai be žibinto bent jau viena uolektimi iškiltų virš bažnyčios stogo viršaus. Bažnyčią padengti čerpėmis, kupolus – skarda, vidų ir išorę nutinkuoti ir išbalinti, visus langus iš dailiausio ir skaidriausio Gdansko stiklo su ažuolo rėmais, taip pat ažuolines duris savo lėšomis ir su savo amatininku padaryti kuo tvirčiausiai ir kuo dailiausiai. Pagrindinems durims visus apkaustus [padaryti] gražius ir baltai nudažyti, kitoms – paprastus, keturis fasadus papuošti pagal projektą, išgrįsti plačių kvadratinių plytų grindinį, [įrengti] laiptus į palėpę tose vietose, kur pažymėta, ir padaryti visus kitus šios bažnyčios priklausinius.

2. Tas pats JM ponas Fontana įsipareigoja rūmus pastatyti, pamatus ir rūsius su savo žmonėmis iškasti, mezoninus po visais rūmais – skliautuotus, sandėliavimui arba gyvenimui tinkamus [įrengti], o po mezoniniais, po šiaurine, t. y. galine, rūmų puse išmūryti rūsius kuo gilesnius, keturis po sale ir po visa ta puse link rytų iki pat kampo. Pagrindines sienas [padaryti] kuo tvirčiausias, visas kitas – proporcingai, duris, rėmus, langines iš vidaus, langus apkalti madingai, taip pat duris visiems rūmams [pagaminti] ažuolines, kuo puikiausio stalių darbo, langų plokštes visiems rūmams – dideles ir gražias, medžiu kuo dailiausiai įrėmintas, o šiaurinėje pusėje – kitus, žiemos, langus, įrėmintus alavu; lubas kuo patvariausias ir tvirčiausias, lygias, su karnizu [apvestu] aplinkui. Visuose kambariuose, kabinetuose ir salėje [sudėti] dailiausio darbo plytelių grindis, o garderobuose – pušines lygias; gražius židinius, kiekviename kambaryje skirtingus, pastatyti skoningai ir proporcingai, [dūmtraukius] virš stogo iškelti ir nutinkuoti. Priemenę ir salę, taip pat paviljonus keturiuose kampuose pastatyti su dviem eilėmis langų tarsi dviaukščius, priekinį fasadą – su penkiais viršutiniais langais ir šešiomis jonėninėmis kolonomis, frontonu su armatūra, galinį fasadą kitokį pagal proporcijas ir architektūros taisykles, priekiniame fasade šoninius paviljonus, kiekvieną su trimis viršutiniais langais ir sale taip pat su trimis viršutiniais langais, du galinius paviljonus, kiekvieną su dviem viršutiniais langais, o visus langus ir duris viršuje bei apačioje tinkamomis dekoracijomis papuošti, apvadą, t. y. karnizą,

⁵⁵ 1720 m. Jonas Scipionas del Campo užleido sūnui Juozapui Lydos seniūno pareigybę. 1730 m. Juozapas Scipionas gavo Makarovės seniūno (Podolės vaivadija) pareigas.

aplink visus rūmus apvesti kuo puošniausiai, virš tinkuoto lygaus lubų sluoksnio [įrengti] medinį, pastogėje – plačių plytų grindis ir dūmtakius, arba langus, pagal apatinių langų virš galerijų, arba koridorių, skaičių ir proporcijas, čia pat virš visų galerijų ir drabužinių sumūryti tvirtus skliautus, salę viduje papuošti kuo dailiausiomis lubomis, visus apkaustus, spynas, vyrius ir visus kitus geležinius daiktus durims, langams ir langinėms pagaminti pagal naujausią madą, kuo gražiausius – arba baltintus, arba poliruotus, kokie bus geresni ir madingesni. Laiptus, kur reikia, tiek į apačią, į mezoninus ir rūsius, tiek ir į pastogę, padaryti erdvius ir patogius.

3. JM ponas Fontana pasižada abiejose rūmų pusėse pastatyti ofcinas pagal išmatavimus ir brėžinius, tiek plano, tiek ir fasadų. Su savo žmonėmis ir savo lėšomis kasti žemes pamatams ir išvežti rūmų kiemo ir pamatų išlyginimui, sumūryti atramines sienas nuo pamatų į viršų, lygią dailią palėpę [pastatyti] iš pušinių storlenčių, stogą prancūzišką, laužytą, mansardinį, kaip ir rūmuose, su mansardomis abiejų ofcinų viduryje ir šonuose. Pastogėje – plačių plytų grindis. Didesnėje ir mažesnėje izdinėje, bibliotekoje ir mažajame kambariuke prie tos bibliotekos, taip pat virtuvėje, kepykloje ir galerijose, arba koridoriuose, virš galerijos, vedančios į bažnyčią, sumūryti tvirtus skliautus. [[dėti] dailaus Gdanko stiklo langus, savo lėšomis ir su savo amatininku aptaisytus alavu, ažuolinius rėmus, gražias stalių darbo pušines duris, tik abiejose izdinėse ir bibliotekoje ažuolines, bet dailiai ir lygiai padarytas.

4. Tas pats ponas Fontana įsipareigoja pagal brėžinį sumūryti arklides su vežimėnėmis ir pagalbinėmis patalpomis, su stogu, langais, dūmtakiais ir kaminais kaip ofcinose, su grindimis, medinėmis lubomis, vartais, durimis, pertvaromis ir visais priklausiniais; su mūrine tvora, skaidyta piliastrais, tiek aplink bažnyčią, tiek aplink ofcinas ir kiemą pagal brėžinį, sumūrijant tvorą nuo rūmų kampo iki šventoriaus tvoros kampo, su pagrindiniais vartais, skaidytais piliastrais, vartais į sodą ir kitus kiemus, kur tik reikia. Žodžiu, įsipareigoja JM ponas Fontana visus tuos statinius pastatyti kuo solidžiau, kad būtų tvirti, stabilūs ir kuo gražiausios architektūros, simetriški ir proporcingi. Išrinkavus vidų ir išorę, kur tik reikia uždarius ir užrakinus visiškai pabaigti per šešerius metus be pertraukų nuo šių, 1738, metų gegužės pirmos dienos; [pastatyti] su mūrinkiniais, dailidėmis, staliais, šaltkalviais, stikliais ir visais kitais amatininkais, savo lėšomis pasamdytais ir apmokamais. Stiklą, alavą ir visus apkaustus sukaupti savo lėšomis. Visa tai [padaryti] už 66 000 lenkiškų auksinų. Šią sumą taip padalinti: bažnyčią su viskuo, kas jai pridera, pastatyti už 20 000 auksinų, rūmus su viskuo – taip pat už 20 000 auksinų, abi ofcinas su galerija, vedančia į bažnyčią, – už 16 000 lenkiškų auksinų, arklides ir visus kitus statinius aplink kiemus išmūryti už 10 000 lenkiškų auksinų. Šią sumą JM ponas Lydos seniūnas turi išmokėti per šešerius metus, kiekvienais metais keturiomis dalimis po 11 000, tai yra pirmą dalį – 2750 auksinų – šių, 1738, metų gegužės 15 dieną, antrą tokią pačią dalį šių metų rugpjūčio 15 dieną, trečią dalį lapkričio 15 dieną, ketvirtą dalį 1739 m. vasario 15 dieną, ir visais kitais metais taip pat ir tuo pačiu metu tokiomis pat dalimis turi būti mokama, tačiau jei pritrūktų medžiagų ir sienos proporcingai su išmokomis negalėtų būti mūrijamos, tada reikėtų taip pat atidėti ir mokėjimus, vis dėlto tai, kas kiekvienam pastatui skirta pagal ankstesnį apskaičiavimą, pabaigus [darbą] turėtų būti sumokėta. Taip pat įsipareigoja Šviesiausioji Kilnybė JM ponas seniūnas papildomai duoti ir į vietą pristatyti įvairių medžiagų, tai yra plytų, kalkių, smėlio, vandens, čerpių, medžio, storlenčių, tiek ažuolinių, tiek ir pušinių, lentjuosčių, skardos, sąvarų, vinių lentjuostėms ir luboms bei baltintų vinių skardai, grotų rūšiams, mezoninams, izdinėms, bibliotekai – visko prirėkus pridėti.

Visi šie statiniai turi būti pastatyti pagal plano ir fasadų brėžinius, pasirašytus abiejų [sutarties dalyvių]. Prie šių brėžinių pridedama: 1. Centrinę išsikišusią fasado dalį praplatinti iki penkių apatinių ir penkių viršutinių langų. 2. Vežimėnės turi šiek tiek išsikišti, kad simetrijos dėlei susilygintų su sienų aplink šventorių linija. 3. Arklidžių kiemą taip praplėsti, kad arklidės vidurys būtų priešais prieangį. 4. Galiniame kieme, kuris už virtuvės ofcinas, ir kitame kiemelyje, kuris tarp rūmų ir bažnyčios, [pastatyti] įvažiavimo vartus. 5. Galiniuose rūmų paviljonuose turi būti tik po du langus, vienas pačiame galerijos viduryje, kitas pačiame kabineto viduryje, o trečias, netikras, langas turi būti panaikintas. 6. Viename išoriniame mezonine, kuris yra tarp šiaurės ir vakarų, turi būti ledainė.

Kadangi kalkes, gaminamas Liubline, sunku atgabenti, tai JM ponas Fontana pareiškia, jog kur nors prie Vepšo⁵⁶ radęs kalkakmenio pasistengs jį iki Kocko⁵⁷ laivu atplukdyti Šviesiausiosios Kilnybės JM pono seniūno lėšomis, pats tik dalyvaus ir prižiūrės. Be to, JM ponas Fontana pažada prižiūrėti

plytinę, kad darbas kuo sparčiau vyktų ir plytos būtų tinkamo dydžio ir kuo geriau išdegtos, taip pat kad į kiekvieną plytų krosnį būtų dedama keli tūkstančiai geros medžiagos čerpių. Jeigu plytininkas būtų nepatikimas arba ketintų pasišalinti, JM ponas Fontana pareiškia, kad parūpins kitą gerą meistrą su tokiu pat pelnu kaip sau. Kryžius ir rutulėlius bažnyčiai, taip pat gipso turi duoti pats Šviesiausioji Kilnybė JM ponas seniūnas, o jei jis pageidautų kokių nors dailių lipdinių, tada lipdytojui pats turi mokėti. JM ponas Fontana pažada tik stengtis pasamdyti jį ir sudaryti [meistrui] pelningą sutartį; tą patį ir su tapytoju turi padaryti. Vyko Serokomlioje 1738 m. vasario 22 d.

Juozapas Scipionas del Campo, Lydos, Makarovės seniūnas

Paolo Fontana, architektas

2. 1738 12 17 Juozapo Scipiono sutartis su dailide Christophu Göltzneriu dėl Serokomlios rotušės statybos, LVIA, f. 598, ap. 1, b. 195, l. 17–17v. Dokumento originalas su meistro parašu.

Roku tūsyčznego siedemsetnego trydziestego ósmego, dnia siedemnastego decembra; stał się kontrakt i zupełne postanowienie z P. Krzysztofem Gielcnerem, magistrem kunstu ciesielskiego, w niżej opisany sposób. Iż pomieniony P. Gielcner cieśla ma pobudować ratusz wjezdny w Serokomli naprzeciw dworu, na placu wyznaczonym, według abrysu sobie danego; na który drzewa obrobić pomocnikami, swoim kosztem najętymi, będzie powinien. Długość tego ratusza łokci, zgadzających się z łokciem pokazanym mularskim, sto ósm, szerokość łokci trzydzieści sześć być ma; ten zaś wymiar krom ścian i węglów miarkuje się i rozumie. Pomieniony ratusz tym końcem, na którym będą izby i mieszkanie, ma być ku dworowi obrócony. Podsienia ma być samego światła wszecz łokci cztery; izb długość i szerokość znajdować się według rozmierzania, w abrysie wymiarkowanego, powinna, same tylko światło rachując, bez ścian. Okna żeby w równym umiarkowaniu i nie na przeciwko słupów, ale przeciwko światłu między słupami przypadały, uważając, żeby z podwórza i ze środka była proporcja. Słupy u podsieniów jak najpiękniejszą manierą wyrobione być mają. Ściany w izbach ze środka heblowane, a z podwórza toporem zrównowane pięknie być powinny. Belki w połapu gęsto dawać będzie w budynku P. magister, żeby tramu nie trzeba było. Stajnia zaś cała od podwórza tartym drzewem obrócona i cała heblowana być ma, żeby słupy z dylami równo i pod linią były od podwórza, jako i ze środka także należycie toporem równowana. Wysokość izb od podłogi do belek ma być łokci sześć. Okien ma być wszecz ćwierci siedm, samego światła, wzdłuż łokci trzy. Od ziemi wysokość do okien tylko ćwierci siedm, a nie więcej być powinna. Węgły w zamki być mają jak szuflada albo skrzynka spuszczone i jak najgładziej przycinane. Podłoga, połap, drzwi, uszaki, okiennice, wrota, wschody, – wszystko to do tegoż magistra cieśli ma należeć, i on to zrobić jak najgładziej i jak najlepszą robotą powinien. Tylko ramy do okien ekspycjuje, które stolarz zrobić ma. Dach ma być dwoisty jak na ratuszu słomianoryńskim, z gzemsem jak najpiękniejszym wkoło, tak u wierzchniego, jak i u spodniego dachu, który to dach wierzchni kilką dylami nad spodni ma być wyniesiony dla proporcji i dla okien między dachami. Wiązania mają być fundamentalne, i pobijanie należycie dachu, żeby we dwoje gonta za gontę zachodziła. Przegrody w stajni, te co od ściany, jak podsienie na słupach być powinny; te zaś co od środka, ściankę mieć mają jak na Słomianym Rynku. Źłobów, drabin porobienie i wszystko generalnie, cokolwiek tylko od drzewa do porządnej austerii należeć może – to wszystko tenże magister porządnie i wygodnie zrobić powinien: Tylko mu się drzewo na miejsce pańszczyzną dworską sprowadzić ma, które spuszczać i przygotowywać od jutra deklaruje się, żeby za drogi sannej zwieść się mogło. Za tę zaś robotę postąpiłem temu magistrowi cieśli talerów bitych sto, tak dla niego samego, jako i dla pomocników, o których się on sam starać i płacić im powinien będzie, odbierając te pieniądze według proporcji roboty. Który to kontrakt i w nim opisane punkta, i kondycje strony obiedwie ziścić i dotrzymać sobie przyrzekają. Datt ut supra w Serokomli.

Christoph Göltzner, Zimmermeister

⁵⁶ Vepšas – upė Rytų Lenkijoje, Vyslos intakas.

⁵⁷ Kockas – miestas Liublino vaivadijoje, į pietryčius nuo Serokomlios.

Vertimas

1738 m. gruodžio 17 d. sudaryta sutartis ir galutinis nutarimas su p. Christophu Göltzneriu, dailidės amato meistru, kaip toliau surašyta. Minėtas dailidė p. Göltzneris turi pastatyti įvažiavimo rotušę [užvažiuojamuosius namus?] nurodytame sklype Serokomlioje priešais dvarą pagal jam pateiktą brėžinį. Medieną rotušei turės apdoroti su pagalbininkais, pasamdytais savo lėšomis. Šios rotušės ilgis – 108 uolektys, sutampančios su nurodyta mūrininkų uolektimi, plotis turi būti 36 uolekčių; šie išmatavimai suprantami ir skaičiuojami be sienų ir kampų. Minėta rotušė turi būti atgręžta į dvarą tuo galu, kuriame bus kambariai ir turi būti butas. Priemenių erdvė turi būti 4 uolekčių pločio, kambarių ilgis ir plotis – pagal išmatavimus, pažymėtus brėžinyje, skaičiuojant tik erdvę be sienų, langai – lygiai išdėstyti ir ne priešais stulpus, bet priešais angą tarp stulpų, siekiant, kad ir išorėje, ir viduje būtų proporcijos. Priemenių stulpai turi būti padaryti kuo dailiausiai. Sienos kambariuose iš vidaus obliuotos, o iš lauko – kirviu gražiai išlygintos. Pastato medinių lubų sijas p. meistras turi tankiai sudėti, kad nereikėtų išilginės sijos. Visa arklidė iš kiemo pusės turi būti iš tašytos medienos ir obliuota, kad stulpai su sijomis lygiai ir sulig viena linija būtų iš kiemo pusės, o iš vidaus deramai kirviu sulyginta. Kambarių aukštis nuo lubų iki sijų turi būti šešios uolektys. Langų angos turi būti septynių ketvirčių pločio ir trijų uolekčių aukščio. Nuo žemės iki langų turi būti tik septyni ketvirčiai, ne daugiau. Kampai turi būti suleisti spynomis kaip stalčiai arba skrynelės, kuo lygiau apipjaustyti. Grindys, palėpė, durys, staktos, langinės, vartai, laiptai, – visa tai tas pats meistras dailidė turi atlikti ir jis privalo tai padaryti kuo lygiausiai ir kuo geriausiai. Tiktai langų rėmai – išimtis, juos turi padirbti stalius. Stogas turi būti dviejų pakopų kaip Slomiany Ryneko⁵⁸ rotušėje su kuo gražiausiu karnizu aplinkui, tiek ties viršutine, tiek ties apatine stogo pakopa. Viršutinis stogas turi būti keliomis sijomis pakeltas virš apatinio proporcijai [pasiekti] ir langams tarp pakopų [įterpti]. Jungimai turi būti tvirti ir stogas tinkamai uždengtas, kad dvi malksnos užeitų po viena. Arklidėje pertvaros, tos, kurios nuo sienos, turi būti ant stulpų, kaip priemenėje, tos, kurios viduryje, turi turėti sienelę kaip Slomiany Ryneke. Lovius, kopėčias ir visa, kas iš medžio tvarkingiems užvažiuojamiesiems namams pridera, tas pats meistras turi tvarkingai ir tinkamai padaryti. Tik medieną į vietą jam turi pristatyti lažą einantys dvaro baudžiauninkai; pareiškama, kad mediena bus pradėta kirsti ir ruošti nuo rytojaus, kad rogėmis galėtų suvežti. Už šį darbą paskyriau šiam meistrui 100 muštinių talerių, skirtų tiek jam pačiam, tiek ir pagalbininkams, kurių jis pats ieškos ir kuriems turės mokėti, imdamas tuos pinigus pagal darbo apimtį. Šią sutartį ir joje surašytus punktus ir sąlygas abi pusės prisiekia vykdyti bei jų laikytis. Duota kaip anksčiau Serokomlioje.

Christophas Göltzneris, dailidė

Gauta 2007 04 02
Parengta 2007 04 26

⁵⁸ Slomiany Rynekas – Liublino dalis, kurioje buvo J. Scipiono jurisdika. Žr. 42 nuoroda.

AISTĖ PALIUŠYTĖ

Architectural commissions by Józef Scipion in Serokomla

Summary

The article presents the architectural commissions by Józef Scipion (d. 1743), a starost of Lida, in Serokomla (Lublin Voivodeship). It was one of the largest building projects in the Scipions family history of the first part of the 18th c. Having received the title to Serokomla after marriage with Werena Firlejówna and seeking for the post of the minister, Józef Scipion, the starost of Lida, future court marshal of the Grand Duchy of Lithuania, initiated the building of a palace, service buildings and a church in 1738. The project was assigned to Paolo Antonio Fontana (1696–1795), the architect of Karol Sanguszka's manor. In the same year, an agreement was concluded with the carpenter Christoph Göltzner on building the town hall nearby the manor. The documents reveal the plans of a huge ensemble of late baroque buildings. The project was strongly linked with the artistic traditions of nobility of the Grand Duchy of Lithuania and Poland.